

**ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ
ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ
με έμφαση στις γνωστικές
λειτουργίες**

Θεματική Ενότητα 9:

**Μέθοδοι και Δεοντολογία
στην Ψυχολογία**

Θεματική Ενότητα 9:

- **Στόχοι:** Η εισαγωγή των φοιτητών στις μεθόδους έρευνας της ψυχολογίας καθώς και σε βασικά ζητήματα δεοντολογίας στην ψυχολογική έρευνα.
- **Λέξεις κλειδιά:** Μέθοδος, Μέτρηση, Εγκυρότητα, Αξιοπιστία, Πληθυσμός, Δείγμα, Μεταβλητή, Συντελεστής συσχέτισης, Πείραμα, Παρατήρηση, Δεοντολογία.

Τα τρία κριτήρια που πρέπει να
πληρούνται κατά τη συλλογή
δεδομένων σχετικών με τους
ανθρώπους

- Η αξιοπιστία (εάν επαναληφθεί συλλογή δεδομένων με τον ίδιο ακριβώς τρόπο, θα πρέπει να υπάρξει το ίδιο αποτέλεσμα).
- Η εγκυρότητα (αυτό που μετρούμε να είναι πράγματι αυτό το οποίο σκοπεύουμε να εξετάσουμε).
- Τα δεδομένα πρέπει να υπακούουν στο κριτήριο της γενίκευσης.

Εγκυρότητα εννοιολογικής κατασκευής

- Η τάση ενός λειτουργικού ορισμού και μιας ιδιότητας να έχουν μια σαφή εννοιολογική σχέση. Π.χ. ο ορισμός του πλούτου ως ποσό των αποταμιευμένων χρημάτων και της αξίας της ακίνητης περιουσίας και όχι ως ποσό από τις καραμέλες που μπορεί να καταπιεί κάποιος.
- Η μέτρηση δεν θα είναι έγκυρη, εάν ο λειτουργικός ορισμός δεν ορίζει επαρκώς την ιδιότητα.

Μέθοδοι μελέτης στην Ψυχολογία

Ποσοτικές Προσεγγίσεις:

- Πειράματα
 - Παρατήρηση
 - Ατομικές μελέτες περιπτώσεων
 - Ερωτηματολόγια και Δημοσκοπήσεις
 - Μετα-ανάλυση
- Θεωρούνται όλες ποσοτικές μέθοδοι επειδή τείνουν να δίνουν έμφαση στα αριθμητικά δεδομένα και στη στατιστική ανάλυση.

Μέθοδοι μελέτης στην Ψυχολογία

- Ορισμένες όψεις της ανθρώπινης συμπεριφοράς δεν υπόκεινται σε ποσοτική ανάλυση.
- Γι' αυτό τα τελευταία χρόνια αυξάνει η χρήση ποιοτικών μεθόδων στην Ψυχολογία (π.χ. στη μελέτη του κινήτρου επίτευξης των παιδιών ή στον προσδιορισμό διαστάσεων των θετικών συναισθημάτων).
- Η λέξη ποιοτικός χρησιμοποιείται σε αντιδιαστολή προς τις ποσοτικές μεθόδους.

Μέθοδοι μελέτης στην Ψυχολογία

Μέθοδοι που μπορούν να
προσφέρουν και ποιοτικά
δεδομένα:

- Παρατήρηση
- Ατομικές μελέτες περιπτώσεων

Ποιοτικές Μέθοδοι:

- Συνεντεύξεις
- Ηθογενετική και αιτιολογήσεις

Πείραμα

- Μέθοδος έρευνας στην οποία ο ερευνητής χειρίζεται την κατάσταση προκειμένου να επιφέρει μια αλλαγή στη συμπεριφορά των υποκειμένων της έρευνας.
- Π.χ. σε μελέτες της επιλεκτικής και συντηρούμενης προσοχής

Πειραματικός Έλεγχος

- Σε ένα τυπικό πείραμα προσπαθούμε να ελέγξουμε όλες τις άλλες ενδεχόμενες επιδράσεις, έτσι ώστε να είμαστε βέβαιοι ότι το αποτέλεσμα έχει πράγματι προκληθεί από τις συνθήκες που μελετούμε.
- Δηλαδή, τα πειράματα είναι καταστάσεις στις οποίες ο ερευνητής επηρεάζει μια μεταβλητή και παρατηρεί το αποτέλεσμα αυτού του χειρισμού σε μία άλλη μεταβλητή, ενώ κρατάει σταθερές όλες τις άλλες μεταβλητές.
- Ωστόσο, ποτέ δεν μπορούμε να είμαστε απολύτως σίγουροι: π.χ. Αστάθμητες μεταβλητές: που ο πειραματιστής έχει αποτύχει να ελέγξει και μπορεί να επηρεάσουν την εξαρτημένη.

Μεταβλητές

- **Μεταβλητή (variable):** Ιδιότητα ή χαρακτηριστικό που έχει τη δυνατότητα να μεταβάλλεται, είτε ποικίλλει είτε όχι.
- **Ανεξάρτητη μεταβλητή:** Υποθέτουμε ότι, αλλαγές σε αυτήν τη μεταβλητή προκαλούν αλλαγές στην εξαρτημένη μεταβλητή (π.χ. η παρατήρηση ή όχι επιθετικής συμπεριφοράς στο πείραμα του Bandura).
- **Εξαρτημένη μεταβλητή:** Υποθέτουμε ότι αυτή η μεταβλητή είναι το αποτέλεσμα της επίδρασης της ανεξάρτητης μεταβλητής (π.χ. η εμφάνιση ή όχι επιθετικής συμπεριφοράς ως αποτέλεσμα της επίδρασης της ανεξάρτητης μεταβλητής: παρακολούθησης ή όχι επιθετικών προτύπων).

Πείραμα

- Με τυπικούς όρους, το πείραμα είναι μια ελεγχόμενη κατάσταση, στην οποία ένας πειραματιστής χειρίζεται μια ανεξάρτητη μεταβλητή (π.χ. το φαινομενικό φύλο του βρέφους) προκειμένου να επιφέρει κάποια αλλαγή στην εξαρτημένη μεταβλητή (π.χ. στη συμπεριφορά των ανθρώπων προς το βρέφος).

Πείραμα

- Πειραματική Ομάδα: Αποτελείται από εκείνα τα υποκείμενα που εκτίθενται στην ανεξάρτητη μεταβλητή.
- Ομάδα Ελέγχου: Αποτελείται από εκείνα τα υποκείμενα που, είτε δεν εκτίθενται καθόλου στην ανεξάρτητη μεταβλητή, είτε εκτίθενται εν μέρει στην ανεξάρτητη μεταβλητή.
- Η ομάδα στην οποία τοποθετείται κάθε υποκείμενο καθορίζεται από μία διαδικασία τυχαίας επιλογής.

Παρατήρηση

- Μπορεί να επεκτείνεται από το νευροψυχολογικό έως το κοινωνικό επίπεδο.
- Πχ. η παρατήρηση του ηλεκτροεγκεφαλογράφηματος ανθρώπων που κοιμόνταν, οδήγησε στον εντοπισμό των διαφορετικών επιπέδων ύπνου.
- Ενδείκνυται για τη μελέτη πλευρών της ανάπτυξης του παιδιού, όπως το παιγνίδι και η προσκόλληση, καθώς η ανάληψη πειραματικών ερευνών για την ανάπτυξη των παιδιών βρίθει δεοντολογικών προβλημάτων.

Μεροληψία

- **Οι άνθρωποι τείνουν:**
 - να παραβιάζουν το όριο ταχύτητας
 - ή να διαβάζουν την ξένη αλληλογραφία, όταν νομίζουν ότι δεν τους βλέπουν.
- Είναι φυσιολογικό για τους ανθρώπους να συμπεριφέρονται λίγο διαφορετικά, όταν κάποιος τους παρατηρεί.
- Αυτό όμως καθιστά δύσκολη τη μελέτη τους.

Πειραματικές Απαιτήσεις

- Είναι εκείνα τα χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος παρατήρησης, τα οποία προκαλούν συμπεριφορές από τους συμμετέχοντες, τις οποίες πιστεύουν ότι αναμένει ή επιθυμεί ο πειραματιστής από αυτούς.
- Φαίνονται να αξιώνουν ή να «απαιτούν» από τα άτομα να πουν ή να κάνουν πράγματα που συνήθως δεν λένε ή δεν κάνουν.

Άμεση Παρατήρηση

- Φυσική ή Νατουραλιστική παρατήρηση (Naturalistic Observation):
 - Μία μέθοδος απόκτησης επιστημονικής γνώσης μέσω της διακριτικής παρατήρησης των ατόμων στο φυσικό τους περιβάλλον.
- Ηθολογία: δηλαδή η μελέτη της συμπεριφοράς στο φυσικό περιβάλλον μέσα στο οποίο παρουσιάζεται.
- Ιδιαίτερως σημαντική στη μελέτη της συμπεριφοράς των ζώων.

Άλλα Είδη Παρατήρησης

➤ Συγκαλυμμένη παρατήρηση:

- Διεξάγεται σε ειδικούς χώρους με κατάλληλο εξοπλισμό
- Η μεταφορά των παρατηρουμένων μπορεί να προκαλέσει μεροληψία.

➤ Μέθοδος του ημερολογίου:

- Είδος έμμεσης παρατήρησης
- Χρησιμοποιείται από γνωστικούς ψυχολόγους.

➤ Συμμετοχική παρατήρηση:

- Το άτομο παρατηρεί ένα συμβάν συμμετέχοντας σε αυτό και λαμβάνοντας μέρος κατά τον ίδιο τρόπο που συμμετέχουν και οι άλλοι.
- Π.χ. μέσω της συμμετοχής σε ένα δημόσιο συλλαλητήριο.

Άλλα Είδη Παρατήρησης

➤ Έμμεση παρατήρηση:

- Οι έρευνες αυτές διεξάγονται σε καταστάσεις που ήδη υπάρχουν και είναι παρόμοιες με τα φυσικά πειράματα.
- Μπορούν να αναγνωρίσουν μια μορφή συμπεριφοράς από την εξέταση των αποτυπωμάτων-ιχνών που άφησε πίσω της: π.χ. συσχέτιση σημαδιών ντεραπαρίσματος με τους βιολογικούς ρυθμούς των οδηγών.

➤ Κλινική παρατήρηση:

- Μέσω αυτής, στη βάση της δουλειάς τους με τους ασθενείς τους, οι κλινικοί ψυχολόγοι ανέπτυξαν θεωρίες προσωπικότητας, που όμως δεν προέρχονται από ελεγχόμενες έρευνες.

ΑΤΟΜΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ

- Μπορεί να είναι η μελέτη
 - ενός ατόμου ή
 - μιας μοναδικής ομάδας ανθρώπων (μιας οικογένειας, ενός οργανισμού).
- Δίνουν τη δυνατότητα διερεύνησης ζητημάτων με μεγαλύτερη λεπτομέρεια.
- Είναι ιδιαίτερες δημοφιλείς στην ψυχοφυσιολογία. Π.χ. η μελέτη του Broca, ή η περίπτωση του H. M. (αμνησία λόγω χειρουργικής βλάβης στον ιππόκαμπο).

ΑΤΟΜΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ

- Πλεονέκτημα:
Επιτρέπουν τη διερεύνηση γεγονότων που συμβαίνουν αυθόρμητα και τα οποία ποτέ δε θα μπορούσαν να διερευνηθούν σκόπιμα.
- Π.χ. η μελέτη σοβαρά αποστερημένων παιδιών όπως οι δίδυμοι Koluchona ή η Genie, για τις συνέπειές της και για τους τρόπους με τους οποίους τα παιδιά αναπλήρωσαν τη στέρση, έγινε με ατομική τους εξέταση.
Μέθοδος δεοντολογικά σωστή.

ΑΤΟΜΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ

➤ Μειονέκτημα:

Δεν μπορούμε να γνωρίζουμε πόσο αντιπροσωπευτικές είναι.

➤ Το πρόβλημα δεν αφορά τόσο τη μελέτη ψυχοφυσιολογικών λειτουργιών, όσο τη μελέτη γενικότερων κοινωνικών καταστάσεων (π.χ. ευρήματα από τις μελέτες του Milgram για την υπακοή).

Ερωτηματολόγια

Κατάλληλα εργαλεία:

- για να γνωρίσουμε τις γενικές τάσεις, να συλλέξουμε πληροφορίες από πολλούς ανθρώπους, διασπαρμένους σε μεγάλη έκταση, καθώς και
- για μεγάλης κλίμακας, (δηλαδή με πολύ μεγάλους αριθμούς ανθρώπων) διαχρονικές έρευνες.
- Συχνά βοηθούν να ανοίξει ένας νέος τομέας έρευνας.

Δημοσκοπήσεις

- Περιλαμβάνουν μεγάλους αριθμούς ανθρώπων.
- Συνήθως διεξάγονται πρόσωπο με πρόσωπο.
- Μπορούν να γίνονται:
 - με ένα ερωτηματολόγιο ή
 - με μία καλά δομημένη συνέντευξη.

Είδη Συνεντεύξεων

- Κυμαίνονται από
 - καλά δομημένες, τυπικές συνεντεύξεις τύπου επισκόπησης (είναι παρόμοιες με τα προφορικού τύπου ερωτηματολόγια και επιδέχονται ποσοτικής ανάλυσης), έως
 - πιο ελεύθερα δομημένες συζητήσεις μεταξύ ερωτώμενου και συνεντευκτή.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

- Βοηθούν στον προσδιορισμό αρκετά διαφορετικών όψεων των ψυχολογικών λειτουργιών (π.χ. οι συνεντεύξεις για τους γνωστικούς χάρτες των πόλεων).
- Είναι ιδιαιτέρως χρήσιμες στον προσδιορισμό χαρακτηριστικών της ανθρώπινης εμπειρίας, τα οποία, κατά κανόνα, είναι ιδιωτικά και προσωπικά (π.χ. στη χαρτογράφηση των διεργασιών που υποβοηθούν την ανάπτυξη και τη διακοπή των μακροχρόνιων σχέσεων, ή τις επιτυχείς υιοθεσίες).
- Χρησιμοποιούνται μαζί με άλλες μεθόδους έρευνας (π.χ. μαζί με τις ηθολογικές μελέτες οικογενειακών αλληλεπιδράσεων, όπως της Dunh για το πώς τα παιδιά παρηγορούσαν τα αδέρφια τους στο σπίτι).

Ηθογενετική προσέγγιση (Rom Harré, 1979)

Τα χαρακτηριστικά της:

- Η λήψη του επεισοδίου θεωρείται ως κατάλληλη μονάδα ανάλυσης, αντί της πράξης ή της ενέργειας.
- Οι άνθρωποι βιώνουν τη ζωή ως μία σειρά επεισοδίων, ως ένα τεμάχιο, όπως οι είναι οι σκηνές σε ένα θεατρικό έργο.

Ηθογενετική προσέγγιση (Rom Harré, 1979)

- Δίνεται έμφαση στην ανάλυση αιτιολογήσεων (π.χ. μέσω της μεθόδου της ανάλυσης λόγου), οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν σε όλους σχεδόν τους τομείς της Ψυχολογίας.
- Οι προσωπικές εκτιμήσεις των ανθρώπων, για τις εμπειρίες τους, είναι σημαντικές και αποτελούν κοινωνικά δεδομένα με νόημα, επειδή μας πληροφορούν για το πώς οι άνθρωποι κατανοούν αυτό που τους έχει συμβεί, το οποίο μπορεί να καθορίσει το πώς, στη συνέχεια, αλληλεπιδρούν με τους άλλους ανθρώπους.

Θέματα δεοντολογίας στην Ψυχολογία

- Υπάρχει αυξανόμενος σεβασμός προς τους συμμετέχοντες.
- Η εξαπάτηση και
- η πρόκληση ψυχολογικής καταπόνησης και δυσφορίας στους συμμετέχοντες πρέπει να αποφεύγονται.

Γενικές αρχές της έρευνας

- Να θέτουμε το κατάλληλο ερώτημα.
- Να επιλέγουμε το ερευνητικό σχέδιο που ταιριάζει στο θέμα.
- Να έχουμε επίγνωση ότι κάθε ερευνητική τεχνική έχει τους περιορισμούς της.
- Να κατανοούμε το πώς τα ερευνητικά σχέδια βοηθούν να απαντούμε σε ερωτήματα που αφορούν την ανάπτυξη.
- Να λαμβάνουμε υπόψη τις ηθικές-δεοντολογικές προεκτάσεις της έρευνάς μας.

Οι μέθοδοι της Γνωστικής Ψυχολογίας

- Η ενδοσκόπηση
- Η πειραματική μέθοδος
- Ψυχοφυσιολογικές μέθοδοι
- Λεκτικές αναφορές